

در سنامه درس ستایش

در پایه چهارم با قافیه و ردیف و بعضی از قالب های شعری آشنا شدیم ، در این درس می خواهیم قالب شعری را پیدا کرده و چند نکته ی گفته نشده در پایه چهارم را بیان کنیم :

نکته اول : هرگاه دو کلمه در آخر دو مصراع هر بیت :

(۱) تلفظ یکسان داشته باشند . (۲) معنای یکسان داشته باشند ، ردیف می گویند .

حال اگر در بیتی دو کلمه مثل هم تلفظ شوند اما معنی یکسانی نداشته باشند آن کلمه ها ردیف نیستند و قافیه هستند .

نکته دوم : اگر هر مصراع دو قافیه کنار هم داشته باشد به آن ذوقافیتین می گویند .

مثال : جوانی سر از رأی ما در بتافت دل دردمندش به آذر بتافت

در مصراع اول بتافت به معنی سرپیچی کردن و در مصراع دوم به معنای سوزاند است که هر دو کلمه قافیه هستند .

در بیت اول شعر ستایش ، قافیه (پیدا ، توانا) می باشد .

*** دانش آموز عزیز به آخرین حرف قافیه حرف روی می گویند . یعنی (ا) در پیدا و توانا حرف روی می گویند .

لحن این شعر ، لحن ستایش می باشد و در این لحن معمولا در حال راز و نیاز با خداوند تواضع و فروتنی به کار می رود .

با تعدادی از آرایه های ادبی از جمله (تشبیه ، کنایه ، ضرب المثل و ...) قبلا آشنا شدید در این درس با دو آرایه دیگر آشنا می شوید .

(۱) **آرایه تلمیح :** در لغت به معنی به گوشه ی چشم اشاره کردن است اما در اصطلاح آرایه ادبی وقتی که شاعر یا نویسنده در شعر یا متن خود به (حدیث ، آیه ، واقعه تاریخی) اشاره داشته باشد آرایه ی تلمیح به کار رفته است .

مثال :

مادر موسی چو موسی را به نیل در فکند از گفته رب جلیل

(۲) آرایه ایهام : در لغت به معنی کسی را به گمان افکندن است ولی در ادبیات یک نوع هنری است که شاعر لغتی را که دو معنی مختلف دارد در سخن خود طوری به کار ببرد که شخص خواننده در اولین نگاه تردید کند اما با کمی دقت به مفهوم مورد نظر گوینده پی ببرد
مثال :

ای همه هستی ز تو پیدا شده
خاک ضعیف دارای آرایه ایهام است :
خاک
خاک ضعیف از تو توانا شده
خاک واقعی در باغچه
آفرینش انسان

با توجه به مفهوم شعر مفهوم خاک ضعیف یعنی انسان آفریده شده از خاک .

*** آشنایی با پاره ای از اصطلاحات شعری

(۱) **مطلع :** به بیت اول هر شعر ، مطلع گویند .

(۲) **مقطع :** به بیت آخر هر شعر ، مقطع گویند .

(۳) **تخلص :** به نام شعری شاعر که معمولا در بیت آخر هم آورده می شود ، تخلص گویند .

(۴) **تحمیدیه :** شاعران و نویسندگان فارسی زبان ابتدای کتاب های خود را با ستایش و حمد خداوند آغاز می کردند که به این عمل (تحمیدیه) گفته می شود .

*** شمارش جمله

برای شمارش جمله های یک شعر یا متن باید به روش زیر عمل کنید :

* فعل های موجود + فعل های حذف شده + شبه جمله

(۱) **فعل های موجود :** منظور همان فعل است که در جمله یا شعر آشکار است و ما آن را می بینیم ، برای فعل های موجود در یک بیت شعر اجزای جمله را درست و به ترتیب در جای خود می چینیم تا فعل مشخص شود .

مثال : گه تدبیر عاقل باش و بینا

گه تدبیر عاقل و بینا باش

فعل موجود فعل موجود
رَه امروز را مسپار فردا
و راه امروز را به فردا مسپار

(۲) **فعل های حذف شده :** منظور فعل هایی است که در جمله نمی بینیم اما به نحوی خودشان را نشان می دهند .

حذف فعل دو نوع است : (۱) حذف به قرینه لفظی (۲) حذف به قرینه معنوی

(۱) **حذف به قرینه لفظی :** فعل یک بار در جمله می آید و بار دوم تکرار نمی شود .

مثال : گه تدبیر عاقل باش و بینا (باش)

۲) حذف به قرینه معنوی: با توجه به معنا و مفهوم جمله خودمان متوجه جای خالی فعل می شویم.

مثال: هر که بامش بیش «است»، برفش بیشتر «است»

به نزدیک من صلح بهتر «است» که جنگ «است»

از

۲) شبه جمله: به عبارت هایی که بدون فعل معنی کاملی می دهند، شبه جمله می گویند.

شبه جمله دو نوع است: الف) ندا و منادا ب) اصوات

الف) حرف ندا و منادا: منادا کسی است که او را صدا می زنیم یا مورد خطاب قرار می دهیم حرف ندا

عبارتند از (ای، یا، ا در آخر اسم). حرف ندا و منادا در شمارش جمله، یک جمله کامل به حساب می آیند

مثال:

ای ایران، ای مرزپر گهر

در مثال بالا (ای) ← حرف ندا * ایران ← منادا * ای حرف ندا * پرگهر ← منادا

نکته اول: برخی مواقع منادا بدون علامت ندا می آید ولی منادا حساب می شود.

مثال: به من آهسته مادر گفت فرزند.

نکته دوم: گاهی مواقع با توجه به لحن خواندن، می تواند علامت منادا باشد.

مثال: دست در دامن مولا زد در

که علی بگذر و از ما مگذر

منادا

ب) اصوات: نشان دهنده احساسات هستند. گاهی برای حالت هایی مانند آرزو، اندوه، شادی و ... از کلمه هایی

استفاده می شود.

۱) تعجب و شگفتی: شگفتا، عجباً، به، عجب و ...

۲) تحسین: آفرین، احسنت، خوشا، به به، بارک ا...، ماشاا... و ...

۳) غم و افسوس: آه، افسوس، دریغ، دریغا، حیف، دردا، وای، حسرتا، واه و ...

۴) آگاه کردن و هشدار دادن: زنهار، مبادا، الا، هان، هین، سلام، خداحافظ، بله، خیر، نه و ...

۵) آرزو و تمنا: کاش، کاشکی و ...

مثال: به به! تو چه گل سرخ زیبایی هستی!

ج) عبارت های کوتاه بدون فعل که کلمه هایی مانند سلام، خداحافظ، بله، خیر هستند.

مثال: وقتی پدر وارد شد مادر به او گفت: سلام، چه شب خوبی.

*** اصول زندگی نامه نویسی: در نوشتن زندگی نامه به موارد زیر توجه شود:

۱) نام و شهرت ۲) محل زندگی و دوره تاریخی ۳) تحصیلات ۴) آثار

۵) تأثیر و نقش فرد در ادبیات یا علم یا هنر و ... ۶) زمان و مکان و علت فوت.